

SCHLEIERMACHER, HEGEL, JOH MÜLLER enz. een internationale schare van leerlingen om zich heen vormden. In 1840 en volgende jaren komen andere factoren het academische onderwijs vervormen. Het derde boek beschrijft, hoe kerkelijke, politieke en daarna sociale invloeden het volksleven en daarmee het onderwijs gaan beheerschen. De doorleefde Fransche tijd, de vrijwording van den derden stand, bovenal de vernedering door NAPOLEON aangedaan, waren historische lessen, die het vroeger onverschillige volk ter harte nam. Daarbij komt allereerst de ontwikkeling van het verkeer en daarna de opkomende groot-industrie andere levensvoorwaarden scheppen voor elk individu. De politieke tegenstellingen leidden in 1848 tot het bekende avontuur. De tijd, dat filosofie en philologie aan de universiteiten de hoofdrol vervulden, ging voorbij. Het natuur-wetenschappelijk onderzoek met zijn materielen achtergrond van de grootindustrie kwam in korten tijd tot grooten bloei; de physiologie begon weer als in de 17de eeuw de levensverrichtingen langs uitsluitend natuurkundigen weg te verklaren. Het filosofisch idealisme werd verdrongen door een min of meer materialistisch getinte denkwijze. Na het intermezzo van 1848 kwam de reactie, die het onderwijs in negatieven zin wilde hervormen en de „Realschulen” beschouwde als een kweekplaats van radicalisme. Uit dien tijd dagteekenen de maatregelen, die een kritische ontwikkeling van het verstand tegen gingen.

Voor al het laatste gedeelte van dit boek is als „Erlebtes” uitvoerig en met gloed geschreven. De voornaamste ministerieele stukken, het middelbaar en hooger onderwijs betreffend, passeeren de revue. In het aanhangsel wordt behandeld het tijdvak 1892—1914. De plaatsruimte laat niet toe hierop nader in te gaan. Wat mijn waardeering van dit standaardwerk aangaat, kan ik hier volstaan met de verwijzing naar wat ik schreef aan het einde van de bespreking van het eerste deel.

F. M. G. DE FEYFER.

P. SAINTYVES, *La Guérison des Verrues de la magie médicale à la psychothérapie.*

SAINTYVES heeft in deze publicatie een ontzaglijk materiaal bijeengebracht, om te bewijzen, dat de wratten door suggestie kunnen verdwijnen. Hij beschrijft een onuitputtelijke reeks van middelen, waardoor het volk, van de oudste tijden af, zich trachtte te bevrijden van deze woekeringen. Men gebruikte daarvoor allerlei manieren.

Door een soort magische overdracht van levenlooze voorwerpen Zoo maakt men te Suffolk een kruisteecken over elke wrat met een kesteen, die men daarna wegwerpt; of men telt te Lincolnshire de wratten, doet evenveel steenen in een zak, stopt deze in den grond en de wratten zullen verdwijnen. Het kruisteecken of het tellen dienen om elken steen in betrekking te brengen met één

wrat, waarna het wegwerpen van den steen, of het begraven van den zak, noodzakelijk bedoelt het verdwijnen der wratten. Het is dus reeds een dubbele magische operatie, die in enkele gevallen, zooals in Lotharingen gebeurt, gevolgd wordt door een derde operatie, daar men daar den zak met keisteentjes bij een kruisweg neerwerpt, en zóó dat de zak daar noodzakelijk moet gezien worden door een voorbijganger. De persoon, die haar oprapt, krijgt evenveel wratten, als er steenen zijn in den zak. In andere streken ziet men weer kleine wijzigingen in deze methoden. Men gebruikt waarschijnlijk kleine keisteenen, omdat die eenige gelijkenis hebben met wratten. Ook neemt men wel modder of asch om de wratten mede te wrijven, waarna men dit achter zich wegwerpt, of in een pakje legt op den weg. Ook heeft men wel gebruikt zout, dat altijd heeft gehad een bovennatuurlijke deugd om kwade geesten te verdrijven. In Sicilië neemt men evenveel korrels zout, als men wratten heeft, en werpt die in een gloeienden kachel. Ook hebben bepaalde bronnen, aan heiligen gewijd, de macht wratten te genezen. Woont men echter te ver van een bron, dan is het ook voldoende om zijn hand te steken in het wijwatervat van een kerk, waarin zich het water van de bron bevindt, onder het prevelen van een bepaalde formule en weg te gaan zonder om te zien. De eerste persoon, die volgt en zijn vinger steekt in het wijwatervat, krijgt de wratten. Volgens DIOSCORIDES moet men bij het klimmen der maan zóóveel grauwe erwten nemen, als men wratten heeft, en elke wrat met een erwt aanraken, vervolgens de erwten in linnen pakken en achter zich wegwerpen. In de omstreken van Remiremont werpt men het zakje erwten in een pas gedolven graf, in de Vogezen in het vuur. Ook is het gebruik om de erwten in een put te werpen, zeer verbreid. Het doel is de vernietiging der wratten te verhaasten. Soms acht men het wenschelijk het ceremonieel uitvoeriger te maken, bijv. men neemt 13 erwten, pakt er 6 in zwart linnen en 7 in wit, en draagt 13 dagen deze pakjes op de borst als amulet; men begeeft zich dan te middernacht Vrijdags, zonder getuigen naar een put en zegt zeven „Vader Onzer's” op en aan het eind van elk, werpt men een erwt in den put, daarna zegt men zes „Ave Maria's” op bij een molshoop en graaft na elk „Ave Maria” met den pink van de linker hand een gat in den molshoop om er een erwt in te doen.

Veelvuldig worden ook plantaardige sappen als uitwendig geneesmiddel toegepast, bijv. van *Chelidonium majus*. Deze stinkende gauwe werkt etsend en wordt veel voor vernietiging van wratten en likdoorns door het volk gebruikt. In de Oudheid gebruikte men het blad van de heliotroop. In lateren tijd het blad van de aalbes en van den ranonkel enz. In de 18de eeuw had het sap van het vijgeblad een groote vermaardheid. Die sappen werden niet om hun bijzondere eigenschappen gebruikt, maar om hun magische kracht. Sappen, wit van kleur en melkachtig, maken de huid schoon.

Verder heeft men de wratten trachten te genezen door de zogenaamde transplantatie, hetzij bijv. door een haarlok van een persoon in te enten in den tak van een egelantier, of door een draadje

te binden om den tak van een brem; wanneer de tak daardoor zal verdorren, zal de wrat afvallen.

Als uitwendige behandeling paste men ook dikwijls toe secreties en excreties van dierlijken oorsprong. Het bloed van muizen en ratten werd veel gebruikt, of dat van de hagedis, zooals men dat in de Vogezen placht te doen. Het is onvoldoende om het goede gevolg te willen verklaren door de mechanische of etsende werking. Wij moeten aan suggestie denken. In de Vendée hebben zekere personen de macht wratten te genezen, alleen door de handen van den persoon rustig te bekijken. Maar deze heelmeeesters door zuivere beschouwing zijn zeer zeldzaam, meestal wordt er bij het bekijken der wratten geteld of afgeteld. Ook heeft men nog de methode van aanraking; de grootste wrat wordt met den duim gewreven, totdat de patiënt over pijn klaagt, daarna volgt het verbod de wrat verder aan te raken, totdat zij is afgevallen.

LIÉBAUT ried aan, om zich van de wratten te bevrijden, cichorei en salade te eten vóór het naar bed gaan. Vele artsen gebruiken nog het magnesium-oxyde. Dr. ROUSSEL was de eerste, die sprak van suggestie, daar magnesium-sulfaat even goed hielp.

De verklaringen van al die feiten zullen wel te zoeken zijn in de onbewuste suggesties, uitgeoefend door den arts op den patiënt, die wenscht te genezen. Toen in 1893 ROUSSEL de meening verkondigde, dat de behandeling der wratten door magnesium-oxyde geheel berustte op suggestie, kende men reeds de laboratorium-proef van GIBART in een milieu van artsen bij PIERRE JANET in 1888. BONJOUR te Lausanne, BROEQ en BERNHEIM te Nancy kregen later door suggestie goede uitkomsten. Men geneest daardoor de menschen niet alleen van hun wratten, maar men krijgt tevens er door een volledige restitutie van de huid. Aan BÉRILLON gelukte het door dissociatie den juisten invloed der suggestie aan te toonen. Bij een persoon met wratten aan beide handen, had hij door suggestie enkele wratten van de linker hand behandeld; deze vielen af, terwijl zij op den rechter hand bleven; deze laatste verdwenen eerst na een nieuwe suggestie, betrekking hebbende op de wratten van dien kant.

BREUKINK.

OVERZICHT VAN TIJDSCHRIFTEN.

L'Illustratione medica Italiana. 1919 1).

A. VEDRANI. ANDREA VESALIO. — Bijgevoegd zijn twee portretten, een uit de *Fabrica* en een geschilderd door TIZIANO. De schrijver vermeldt de herdenking van VESALIUS in Januari 1915 te Napels en te Leiden, wijst op diens groote beteekenis voor de ontleedkunde, wijl VESALIUS de lijkopening tegenover het gezag van GALENUS stelde, roemt hem als physioloog met de woorden van prof. FOSTER en legt den nadruk op de waardeering en medewerking, welke VESALIUS in Italië vond. Den jeugdigen VESALIUS werd te Padua het hoogleeraarschap opgedragen.

1) Alleen artikelen, de geschiedenis der geneeskunde betreffende, worden hier besproken.